

Tokai Attila

Algériai diákok magyar szakközépiskolákban

Az 1960-as évek elején a kelet-európai szocialista államoknak a volt gyarmati országok felé nyitása következtében a fejlődő világból érkező migráció felerősödött.¹ A Kádár-rendszerben Magyarországon tanuló algériai diákok mindennapjainak tapasztalati világa ennek a folyamatnak az egyik, mindeztidáig nem kutatott területe. A magyar szakközépiskolákban tanuló, Algériából érkezett diákok története a releváns szakirodalom szűkössége miatt csak a korabeli napisajtó, illetve oral history interjúk alapján vizsgálható, amit kiegészítenek az MNL Országos Levéltárában található TESCO-iratok. A szóbeli forrásokat a rendelkezésre bocsátott ritka személyes fényképek színesítik.

A dolgozat fókuszában az a kérdés áll, hogy a diákok jelenléte milyen társadalmi mikrofolyamatokat indíthatott el. Milyen jellegű személyes kapcsolatok alakultak ki, illetve adódtak-e esetleges konfliktusok? Feltételezésem szerint a korszak vidéki Magyarországnak különböző városaiban szeparáltan élő diákok számos hasonló problémával szembesülhettek eltérő szocializációjuk, a hirtelen megtapasztalt szabadságérzés, illetve a helyi lakosság konzervativizmusból és irigységből fakadó ellenszenvé miatt.

A diákok Magyarországra érkezésében nagy szerepet játszottak az éppen zajló dekolonizációs folyamatok és a korszak világpolitikai változásai. 1962. szeptember 25-én kikiáltották az Algériai Demokratikus és Népi Köztársaságot, első miniszterelnöke Ben Bella lett, aki igyekezett behozni az ország lemaradását:² az ország 1965-től, majd különösen az 1973-as olajárrobbanástól a megnövekedett kőolaj- és földgázbevételek alapján erőteljes iparosításba kezdett, melynek középpontjában a szénhidrogén-termelés, illetve a nehézipar megteremtése állt. Ekkor az olajtermelő országok közepesen fejlett, iparosuló csoportjához tartozott.³ Az ország kivitelének 96%-a kőolaj és a földgáz volt, behozatalának 25%-át pedig élelmiszerek és elektronikai cikkek tették ki.⁴

Magyarország külpolitikája az 1960-es évek elejétől szovjet beleegyezéssel a korábbinál valamivel önállóbb lehetett, ennek egyik legfőbb jellemzője az új

¹ Apor 2017: 29.

² Várkonyi 1964: 146.

³ MNL OL M-KS 288-32. 19. ő. e. Algéria; Szentes 1967: 22–23.

⁴ Kemenes 1968: 6.

külgazdasági stratégia volt,⁵ amely során 1962-ben létrehozták a TESCO-t.⁶ Algériába már a felszabadító háború idején, 1962-ben cukorból, szappanból és takarókból álló segélyszállítmányt küldött Magyarország,⁷ a későbbiekben pedig a gépipari termékek eladására is kiváló felvevőpiacnak ígérkezett.⁸ Emellett a sajtó- és propagandakapcsolatok is kiszélesedtek, 1978-ban megállapodás született a két újságíró szövetség, illetve a rádiók és a televíziók között.⁹ Mindezek mellett Magyarország hitelnyújtásra, illetve oktatási kapcsolatok létrehozására is nyitottnak mutatkozott.¹⁰ A szakértőküldés és az ösztöndíjas-fogadás jogi háttérét az 1966-ban aláírt Műszaki-Tudományos Együttműködési (MTE) Megállapodás, illetve az 1967-es Munkaprogram képezte. Ennek keretében 1970 szeptemberében első ízben 47 algériai ösztöndíjas érkezett technikus tanulmányok céljából Békéscsabára és Pécsre, akiknek a lakhatását és tanulmányait a magyar állam fedezte. Az 1973-ban aláírt újabb MTE Megállapodás alapján jóval több városba és iskolába 97 ösztöndíjas jött volna, de közülük különböző okok miatt (betegség, családi problémák) heten hazautaztak, így végül 90-en kezdhették meg ténylegesen is tanulmányaikat 1974-ben.¹¹

1. táblázat

Az 1974-ben érkezett algériai diákok megoszlása az egyes szakközépiskolákban

<i>Szakközépiskola</i>	<i>Létszám</i>
Toldi Miklós Élelmiszeripari Szakközépiskola (Nagykőrös)	28 fő
Kállai Éva Erősáramú Szakközépiskola (Jászberény)	17 fő
Tóth Kálmán Vízügyi Szakközépiskola (Baja)	19 fő
Pécsi múzeumi előkészítő tanfolyam	8 fő
Vegyipari Szakközépiskola (Debrecen)	9 fő
Cipőipari Szakközépiskola (Martfű)	9 fő
<i>Összesen</i>	<i>90 fő</i>

Forrás: MNL OL XXIX.G.21.a. 67. cs. Algéria, 1967–1975.

1977 februárjában algériai delegáció érkezett Budapestre, és kérte két vízügyi technikusképző iskola felépítését Algériában, egyenként 500 férőhellyel. Ugyanakkor több vállalat is Magyarországra küldte alkalmazottjait: a SONELEC elektromos cég 15 dolgozóját erősáramú oktatásra, a SEH 15 főt vízügyi képzésre, a SONAREM-től pedig bányászati továbbképzésre érkeztek. Az 1977/78-as

⁵ Békés 2019: 294.

⁶ A TESCO (Technical and Scientific Cooperation Office) egy 1962-ben alapított magyar állami cég volt, amely a Külkereskedelmi Minisztérium közvetlen irányítása alatt állt és koordinálta a különböző szakértők kiküldését, illetve az ide érkező ösztöndíjasok képzését. Tarrósy–Morenth 2013: 80; Mark–Apor 2018: 876.

⁷ Nagy 2016: 89.

⁸ Bognár 1969: 4; Orosz 1978: 58–59.

⁹ MNL OL M-KS 288.f. 32. Magyar–algériai kapcsolatok, 1981. január 19.

¹⁰ Bognár 1968: 22–23.

¹¹ MNL OL XXIX.G.21.a 67. cs. Algéria, 1967–1975.

oktatási évre a TESCO a kiemelt jelentőségű élelmiszeripari és az építőipari ágazatban 20-20 főnek, a posztgraduális továbbképzésben pedig tíz főnek ajánlott fel szakközépiskolai ösztöndíjakat.¹²

2. táblázat

1974-ben az algériai ösztöndíjasoknak Magyarországon oktatott szakmák

<i>Szakmai képzés</i>	<i>Város</i>
vízügyi technikus	Baja, Győr, Békéscsaba
élelmiszeripari technikus	Nagykőrös
vegyipari technikus	Debrecen
erősáramú technikus	Jászberény
cipőipari technikus	Martfű
iparművészeti technikus	Pécs

Forrás: MNL OL XXIX.G.21.a. – 67. cs. Algéria, 1967–1975.

Algéria képzési igénye többszöröse volt a magyar fél költségvetési keretének, az 1980-as évek közepétől már nem fogadtak újabb ösztöndíjas csoportot.¹³ A továbbiakban a szakközépiskolákban tanuló algériai diákok mindennapjait mutatom be a korabeli napisajtó és az ezek alapján készített oral history interjúk alapján. Kutatásom során öt egykori diákkal, öt pedagógussal, illetve tizennégy olyan személlyel készítettem interjút, akik valamennyire kapcsolatban álltak az itt tanuló algériai diákokkal. Az interjúalanyok későbbi életükben különféle munkakörökben dolgoztak, és ma már nyugdíjasok Magyarországon vagy Algériában. Nagyjából mindenki különféle ismeretségi körökön keresztül jutottam el hozzájuk, illetve a közösségi média városi csoportjaiban felhívások közzétételével. Az interjúalanyok válogatásánál alapvető szempont volt, hogy lehetőleg különböző társadalmi helyzetű (diák, tanár, ismerős), és eltérő mentalitású alanyok szólaljanak meg olyan településekről, ahol az 1970-es és 1980-as években algériai diákok tanultak. A diákok életútja a társadalmi helyzetből eredő különbségeknek köszönhetően számos eltérést, de sok kérdésben hasonló vonásokat is tartalmaz. Főképp olyan témákat vizsgállok, mint a Magyarországról kialakult első benyomások, a nyelvtanulás tapasztalatai, illetve a szakma elsajátításának nehézségei, a különböző szabadidős tevékenységek, és a helyi mikrotársadalmakhoz való viszony.

MEGÉRKEZÉS ÉS BEILLESZKEDÉS

A diákok számára meghatározó volt az első találkozás a helyi kultúrával. Természetesen sokat számított, hogy ki melyik városba, illetve milyen szakmát tanulni érkezett, milyenek voltak az ezzel kapcsolatos attitűdjei, és ezek hogyan

¹² MNL OL XXIX.G.21.a 68. cs. Algéria, 1976–1990.

¹³ MNL OL XXIX.G.21.a 68. cs. Algéria, 1976–1990.

befolyásolták az itt töltött időszakot. Az első csoportban 1970 szeptemberében tizenkét fiatal érkezett Pécsre a Pollack Mihály Építőipari Technikumba.¹⁴ Újsághirdetés útján jelentkeztek; Magyarországon vagy Bulgáriában adódott ekkor lehetőségük szakmát tanulni.¹⁵ Magyar interjúalanyaim szerint valószínűleg az ottani befolyásos szülők gyerekei jöttek,¹⁶ de akár az is feltételezhető, hogy algériai vezetők gyermekei voltak, hiszen a márkás ruhák mellett sokszor elegáns parfümöket is használtak.¹⁷ Az egyik algériai diák is tapasztalta a kiválasztásban a protekció szerepét:

„90 százaléka protekcióval érkezett, az számított, hogy kinek dolgozott rokona az Ipari Minisztériumban. Akik megkapták az ösztöndíjat, nem voltak sem nagyon szegények, sem nagyon gazdagok. A leggazdagabbak inkább Franciaországba vagy az USA-ba mentek. Hogy melyik országba mehettünk tanulni, abba akkor semmi beleszólásunk nem volt.”¹⁸

A korabeli napilapok cikkei tartalmaznak ugyan utalásokat a diákok társadalmi hátterére, de évtizedes távlatból ezt már nehéz pontosítani, torzításokhoz vezethet, hogy a szocialista ideológia egyoldalú képet alkotott az ösztöndíjas diákokról. A Kádár-korszak sajtójában ugyanis alapvető szempontnak számított, hogy az államhatalom által tabunak tekintett kérdésekről ne essék szó.¹⁹ Elkülöníthető, hogy az algériaiak mit tartottak elmondhatónak, illetve a pártállami sajtó ebből mit emelt ki. A megszólalók nyilatkozataiban nem egy esetben történik utalás a család függetlenségi harcokban való érintettségére is.²⁰ Előfordulhatott, hogy az akkori sajtó úgy válogatta meg a megszólaltatott riportalanyokat, hogy a terhelt családi örökségből való kiemelkedést, illetve az arabbal szembeni „hátrányosabb” kabil származást hangsúlyozták.²¹ Gaceb Djaffar diák például a cikk szerint az Algírban található „Kaszba negyed” közvetlen szomszédságában töltötte gyermekkorát, amely a függetlenségi háború szimbolikus terének számított.²² Makloufi Smail pedig egy Tudja nevű kabil faluban nőtt fel, de a riport szerint „természetesen beszélt arabul és franciául is”.

A *Népszabadság* riportere a pécsi Zipernovszky Károly Gépipari Szakközépiskolában két gyökeresen eltérő családi hátterű diákot interjúolt meg. Benelhardt Nour-Eddine („Nunu”) a messzi Szaharából; Chaib Mohamed Takar („Tufik”)

¹⁴ *Dunántúli Napló* 1970. október 14. 7.

¹⁵ *Dunántúli Napló* 1971. november 10. 3.

¹⁶ Interjú Holló Istvánnal, 2024. augusztus 16.

¹⁷ Interjú Mojzes Mártával, 2024. augusztus 27.

¹⁸ Interjú Abdelkrim Bezzouh-val, 2024. augusztus 21.

¹⁹ Valuch 2020: 60.

²⁰ *Dunántúli Napló* 1970. október 14. 7.

²¹ *Dunántúli Napló* 1971. november 10. 3.

²² Ezt a városrészt a magyarok is jól ismerhették az *Algíri csata* (r.: Gillo Pontecorvo, 1966) című, nálunk is vetített filmből. A házak itt úgy épültek egymás mellé, hogy a partizánok pillanatok alatt átjuthattak egyik házból a másikba.

pedig a fővárosból érkezett. A riporternek mindketten azt nyilatkozták, hogy több országba is lehetett szakképzésre jelentkezni, például Hollandiába is, de ők mégis Magyarországot választották, mert „úgy hallották, hogy itt jobb a képzés”.²³ Szándékolt pártpropaganda lehet, hogy a cikk szerint a diákoknak legjobban az tetszik Magyarországon, hogy „békében élnek az emberek, nincsenek társadalmi különbségek, és a nők is dolgozhatnak.”²⁴ A zalaegerszegi Dimitrov Építőipari Szakközépiskolába 22 ösztöndíjas érkezett épületgépész és épületvilamosági technikusképzésre.²⁵ A Toldi Miklós Szakközépiskolában konzervipari képzésben résztvevő csoportban jelentős szociokulturális különbségek mutatkoztak, a legfiatalabb 18, a legidősebb 37 éves, egyesek az iskolapadból érkeztek, mások viszont már több évet dolgoztak a konzerviparban.²⁶ Életkort tekintve akadt homogénebb csoport is, ahol csak 18–23 év közöttiek voltak.²⁷ Jászberényben a Kállai Éva Erősáramú Szakközépiskolában pedig egyszerre három algériai osztály tanult.²⁸

Szolnokon 80-as években a Vízügyi Szakközépiskolában két osztályt képeztek vízügyi technikus szakmára. Interjúalanyom a minisztériumban dolgozó testvérétől hallott erről a lehetőségről. A hatvan kiválasztott fiú, egyszerre indult Algírból repülővel egyetlen kísérő felügyelete alatt. Ferihegyre három autóbusz érkezett, az egyik Győrbe, a másik Bajára, a harmadik pedig Szolnokra szállította a húsz fős diákcsoportokat. A szolnoki Vízügyi Szakközépiskolából Modla Erzsébet franciatanár és Urbanovszky István osztályfőnök érkezett eljűk.²⁹

„Amikor megérkeztünk, két napig a Tiszaligeti Campingben laktunk faházakban, innen mindenki IBUSZ-lakásokba költözött. Egy évig a Lakat utcában, majd öt hónapig a Kun Béla körút 10-ben, aztán két évig a Széchenyi lakótelepen a Bozsó Károly utca 20-as házban laktam; itt volt a legjobb. A vasútállomás felé, a Mátyás király úton egyedül laktam, de volt házinéni, aki nem engedte használni a konyhát, csak aludni és fürödni tudtam. Volt egy fekete-fehér tévém. Ha nem tetszett a lakás, csak szólni kellett és bemenni IBUSZ irodába. A TESCO-tól havi 2585 forint ösztöndíjat kaptunk. Egy buszbérlet akkor 100 forintba, egy üveg Kőbányai sör 10 forintba, egy kifli pedig 50 fillérbe került. Ruhát a Centrum Áruházban tudtunk vásárolni.”³⁰

Megérkezésük nem volt mindig zökkenőmentes:

„Zágrábban felszálltunk a Budapestre tartó járatra, órákig tartó repülés után, a le szállást követően váratlanul Moszkvában találtuk magunkat, mivel a köd miatt nem

²³ *Népszabadság* 1980. május 11. 17.

²⁴ *Népszabadság* 1980. május 11. 17.

²⁵ *Zalai Hírlap* 1980. január 9. 8.

²⁶ *Pest Megyei Hírlap* 1974. március 23. 8; Interjú Kiss Imrével, 2024. július 18.

²⁷ *Zalai Hírlap* 1984. december 14. 3; Interjú Abdelkrim Bezzouh-val, 2024. augusztus 21.

²⁸ Interjú Remili Alival, 2024. augusztus 23.

²⁹ *Szolnok Megyei Néplap* 1986. december 16. 5.

³⁰ Interjú Brahim Fellahhal, 2024. augusztus 23.

engedték a gépet Budapesten landolni. Nem törődött velünk senki, ott kellett éjszakáznunk a váróban, de végül másnap egy kisgép elhozott minket Budapestre. Az osztályfőnökünk busszal vitt tovább Zalaegerszegre, ahol azzal fogadtak minket, hogy „milyen picik, milyen fiatalok!” Azonnal be is költöztünk a Zala Megyei Állami Építőipari Vállalat (ZÁÉV) munkásszállójába, a számunkra fenntartott hatodik emeletre, háromágas szobákba”.³¹

A repülőútról ilyen emléket őriz az egyik második turnusbeli diák:

„Az utazás Algírból Genfbe, ezután Zürichből Malév-géppel Budapestig, onnan pedig Győrbe busszal történt. 1975-ben Győrben mi voltunk az első csoport. Közöttünk mindenki beszélt arabul, franciául, volt, aki tanult angolt, németet vagy olaszt. Én orosz nyelvet tanultam.”³²

A képzés legelején az Algériai Nagykövetségről váratlanul megjelent egy tisztviselő, aki minden diákot végigkérdezett, van-e valami panasza. Akinek nem tetszett a képzés, hazautazhatott.³³

Mivel még nem tudtak magyarul, volt olyan csoport, ahol az osztályfőnökük minden reggel kijött értük, hogy megtanulják az utat, és az első két hónapban mindenhová (posta, OTP, orvosi rendelő stb.) kísérgetni kellett őket. De egy idő után már külön IBUSZ-lakásokban laktak.³⁴ Problémáik főleg a koszt és a hideg miatt adódtak, de nem a sertéshúst, hanem a térszaételeket nem voltak hajlandók megenni.³⁵

A mínusz 16–18 fokos hideg miatt a pedagógusok feladata volt, hogy innen-onnan összegyűjtsék nekik a szükséges meleg ruházatot. Volt, aki hozott három sálát, az igazgató vitte is nekik: „Tessék, fiúk souvenir! Kössétek a nyakatokra!”³⁶

„December 6-án érkeztünk, amikor szokatlanul hideg volt. Nálunk nincsenek ilyen ruhák, nem is árulnak vastag kabátot és sapkát vagy sálakat. Kiskabát és zakó volt csak rajtunk. Hoztak nekünk ilyen nagy kabátokat, de ezeket nem is tudtuk viselni, mert nagyon nehéz volt; de megoldottuk, szereztünk magunknak meleg ruhákat.”³⁷

³¹ Interjú Abdelkrim Bezzouh-val, 2024. augusztus 21.

³² Interjú Boudjellouha Elhadival, 2024. augusztus 21.

³³ Interjú Brahim Fellahhal, 2024. augusztus 23.

³⁴ Az IBUSZ-lakásokban ketten laktak együtt, az osztályfőnök néha meglátogatta őket. A TESCO fizette ezeket magánlakásokat, a jobb lakásokat kb. 4-5000 forintos havi bérleti díjért, televízió, hűtőszekrény mindegyikben volt. Kétfelente jött a takarítónő, ekkor volt az ágyneműcsere. Főbérlet nem lakott itt, csak az algériai diákok. Interjú Abdelkrim Bezzouh-val, 2024. augusztus 21.

³⁵ A térszaételek közül a tarhonyát és a nokedlit nem tudták az első két-három hónapban megenni, mert nagyon más volt az íze, mint az Algériában megszokott tésztaételek; egy év múlva már mindenki megevett mindent. A disznóhúst vallási okokból utasították el, de akadt, aki megette azt is. Interjú Abdelkrim Bezzouh-val, 2024. augusztus 21.

³⁶ *Zalai Hírlap* 1980. január 24. 5.

³⁷ Interjú Abdelkrim Bezzouh-val, 2024. augusztus 21.

1. kép. Megérkeztek Békéscsabára az algériai diákok

Forrás: Beghdadi Badreddine tulajdona.

A TESCO biztosított 2000 forint havi ösztöndíjat,³⁸ az algériai állam olykor fizetett kiegészítő támogatást, a tehetősebbek pedig még otthonról is kaphattak némi zsebpénzt. A szállást és az ebédet is a TESCO finanszírozta, de járt színház-, busz-, uszoda- és mozibérlet is.

„Jött a lehetőség, a SANGAZ elküldött tanulni négy-öt évre. Kaptunk egy erősáramú végzettséget, majd kötelezően hét évet kellett a küldő cégnél dolgozni. Az ösztöndíjon felül kaptuk az otthoni fizetésünket is, amely egy bankban gyűlt. 1700–1800 forint volt a havi ösztöndíj, ami 1974-ben egész jó pénznek számított. Ha valaki nem szórta el az ösztöndíjat, a felét meg is tudta spórolni. Annak idején nem volt ilyen drágaság, egy kávézóban két-három forintból lehetett süteményt és kávé is fogyasztani. Főleg az ivás vitte a pénzt, mert ha valaki mindennap ivott, akkor nem volt elég az ösztöndíj.”³⁹

Jászberényben a háromszintes kollégium klubteremmel, orvosi rendelővel volt felszerelve.⁴⁰ „Nem sokáig laktunk ott, maximum néhány hónapot, aztán áthelyeztek az IBUSZ-lakásokba, ahol ketten voltunk egy lakásban. Be volt rendezve, de

³⁸ A 2000 forintos havi ösztöndíj ingyenes szállás és ebéd mellett sok plusz kiadást tett lehetővé, ezért is engedhették meg maguknak az algériai diákok, hogy akár mindennap étteremben ebédeljenek, sokat szórakozzanak és utazzanak. Egy a magyarországi vízügyben dolgozó kezdő diplomás bére akkoriban kb. 2200 forint volt. Interjú Gábrriel Ferencsel, 2024. április 15.

³⁹ Interjú Remili Alival, 2024. augusztus 23.

⁴⁰ *Szolnok Megyei Néplap* 1973. november 13. 1.

nem emlékszem, hogy például tévé lett volna. Volt, ahol lakott főbérelő, volt, ahol nem. Mindig a tulajdonos intézte a takarítást és az ágyneműcserét.”⁴¹

A vallás és hitgyakorlás kérdése nem jelentett nehézséget, mert ezek nem töltöttek be ittlétük alatt komolyabb szerepet, elmondásuk szerint náluk sem mindenki vallásos.⁴² Balogh Zoltán osztályfőnök szerint eleinte sokat szomorkodtak, különösen a karácsonyi ünnepek alatt volt erős honvágyuk, ezt enyhítendő például a ZÁÉV munkásszállón szerveztek esti programokat, és az iskola azt is lehetővé tette, hogy focizhassanak az udvaron. Több diák magyar családoknál tölthette a karácsonyt és a szilvesztert. Az osztályfőnök elismerően nyilatkozott róluk: „Más emberek, mint mi. Sokkal szolidárisabbak egymással, nyitottabbak, ragaszkodóbbak. Nagyon megszerettük őket.”⁴³ Az egyik diák így emlékszik vissza a karácsonyi időszakra:

„Volt egy barátnőm, aki megkérdezte, hogy el tudok-e menni a családjához karácsonyra. Tudtuk, hogy ez egy keresztény ünnep, de Algériában senki sem ünnepelte. Elmentem, nagyon jól éreztem magam, pedig akkor még alig tudtam magyarul egy-két szót. Kedvesen fogadtak, valami kis ajándékot is kaptam. Minden szilvesztert 1980-ban, 1981-ben és 1982-ben is vele töltöttem kettesben, foglaltam egy asztalt az egyik étteremben.”⁴⁴

NYELVTANULÁS, SZAKMAI OKTATÁS

A képzés elején hathónapos nyelvtanfolyamon sajátították el a nyelvet, melynek tanítását a TESCO francia szakos tolmácsstanára végezte.⁴⁵ A napi nyolcórás kurzus sok esetben még a nyári szünetben is folytatódott.⁴⁶

„A vizsga írásbeli és szóbeli részből állt, jöttek tanárok más iskolákból is, mert kíváncsiak voltak, hogy mennyire tanultunk meg magyarul. Az igazgató ismerte, hogy melyik diák mennyire tud magyarul, és aszerint tette fel a kérdéseket. Összevissza kérdeztek mindent, a szakmai nyelvet is nézték, hogy ismerünk-e alapszavakat. Ketten megbuktak a 22-ből, ők hazamentek az első év végén.”⁴⁷

Nagy Viktória, a Ságvári Endre Gimnázium francia szakos tanárnője szerint körülbelül 600–700 szót már egy hónapos itt tartózkodás után megértettek,

⁴¹ Interjú Remili Alival, 2024. augusztus 23.

⁴² *Zalai Hírlap* 1984. december 14. 3.

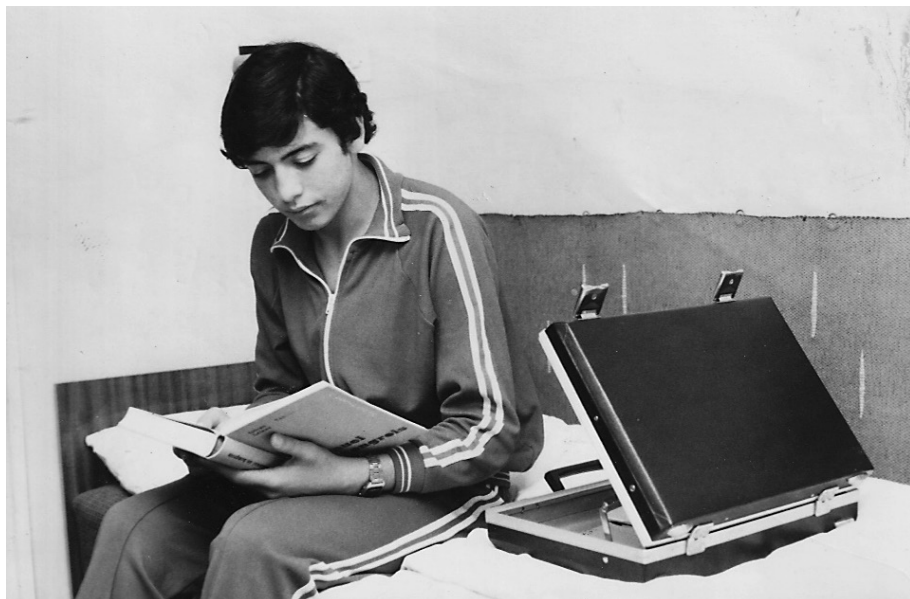
⁴³ *Zalai Hírlap* 1980. január 24. 5.

⁴⁴ Interjú Abdelkrim Bezzouh-val, 2024. augusztus 21.

⁴⁵ *Pest Megyei Hírlap* 1974. március 23. 8; Interjú Kiss Imrével, 2024. július 18.

⁴⁶ *Nagykőrösi Híradó* 1974. július 10. 1; Interjú Kiss Imrével, 2024. július 18.

⁴⁷ Interjú Abdelkrim Bezzouh-val, 2024. augusztus 21.

2. kép. *A magyar nyelv tanulásának rejtelmek* 1979. december 20–22.

Forrás: Abdelkrim Bezzouh tulajdona.

s ebből két-háromszázat aktívan használtak is. Ott egy francia tagozatos osztállyal is összebarátkoztak, ami mindkét csoport számára jó nyelvgyakorlási lehetőségnek számított. Tartottak egy közös házibulit is, ahol több szerelem szövődött.⁴⁸

A pécsi Pollack Mihály Építőipari Technikum tanulóit a munkásszálló folyosóján gyakran megállította a többi ott lakó, akik így kénytelenek voltak magyarul beszélgetni.⁴⁹ A *Dunántúli Napló* riporterének azon kérdésére, hogy milyen városnak látják Pécsset, így válaszoltak erős akcentussal: „Pécs régi város, de modern is.”⁵⁰

A zalaegerszegi Dimitrov Szakközépiskola igazgatója utasításba adta az iskola minden tanulójának: ha az algériai diákok odamennek hozzájuk, nem mondhatják nekik, hogy most nincs idejük; ilyenkor muszáj volt velük addig beszélgetni, ameddig csak akarták. Ezen kívül nyelvgyakorlásra minden városban adódott számos alkalom a különböző presszókbán, vendéglőkben és kocsmákban. Boudjellouha Elhadi szerint könnyebben tanultak, amikor csak magyar volt az oktatás nyelve:

„A magyar nyelvet tanulni igen nehéz volt nekünk, egy tanárnő beszélt francia nyelvet, de nem igen tudtunk beszélni. Nem tudom miért, de ezután jött egy magyar,

⁴⁸ *Zalai Hírlap* 1980. január 24. 5; Interjú Abdelkrim Bezzouh-val, 2024. augusztus 21.

⁴⁹ *Dunántúli Napló* 1970. október 14. 7.

⁵⁰ *Dunántúli Napló* 1971. november 10. 3.

2. kép. A szállón éjszakai vasalás közben

Forrás: Abdelkrim Bezzouh tulajdona.

Takács Imre. Nem beszélünk vele csak magyarul. Furcsa volt, de tudtunk vele tanulni, és hat hónap után már kezdtük a műszaki dolgokat is érteni.”⁵¹

A jászberényi szakközépiskolában akadt olyan diák, aki a szaknyelv mellett szívesen elsajátította volna az irodalmi nyelvet is. Kebache Said pedig két óvodás kisgyermekével szinte együtt tanult magyarul.⁵² Ali Remili szerint a nyelvtanulás nem volt egyszerű:

„Mi 13 órára jártunk az iskolába, ami 19 óráig tartott. Tizenketten voltunk az osztályban. Nagyon nehéz volt, éjjel-nappal tanultuk, mert minden már magyarul volt utána. Mi ismertük az angolt, franciát, németet, spanyolt. A magyar nyelv egyikhez sem hasonlít. Volt egy féléves tanfolyam, volt egy franciatanárunk. Mivel állandóan csajoztunk, így mindig magyarul kellett beszélnünk, és jól megtanultuk a nyelvet. Nyelvi vizsgán, aki a legjobb lett, kapott egy ingyenes repülőjegyet Algériába. Akinak nem sikerült a vizsga, az hazautazott.”⁵³

Mokdad Laoues pedig így emlékszik a kezdetekre:

„Akkor úgy volt, hogy 1975 januárban érkeztünk Magyarországra huszonheten, és akkor kezdtünk magyar nyelvet tanulni. Fél év volt a nyelvtanulás, aztán nyári

⁵¹ Interjú Boudjellouha Elhadival, 2024. augusztus 21.

⁵² *Szolnok Megyei Néplap* 1976. január 30. 5.

⁵³ Interjú Remili Alival, 2024. augusztus 23.

4. kép. A diákok tanulnak

Forrás: Brahim Fellah tulajdona.

szünet. Szeptemberben kezdtük rendszeresen tanulni az elektromechanikát, és az összes tanulmány négyéves volt. 1979-ben végeztünk.”⁵⁴

A *Zalai Hírlap* feljegyezte a diákok iskolai napirendjét. Egy tanítási nap reggel háromnegyed nyolckor kezdődött, délig intenzív tanulás, majd csoportos ebéd, rövid séta, és ismét tanulás. Este haza a munkásszállóba, ahol a portástól megkérdezték, hogy érkezett-e aznap levél; majd helyben vacsora. Fél nyolcig szabadidő, amit a városban baráti beszélgetéssel, vagy a szállóban mosással, vasalással, esetleg olvasással töltöttek. Ezután fél tízig még egy kis tanulás, majd lefekvés.⁵⁵ Az osztály egyik fele épületgépészetet, míg a másik épületvillamosságot tanult, természetesen voltak közös tárgyak is, melyeket együtt oktattak a tanárok. Minden hétvégén kötelező volt az iskolai belső műhelygyakorlat, az egy hónapos nyári gyakorlatot pedig mindenki különböző építkezéseken töltötte. Ezután hazamehettek Algériába, és csak szeptember elején kellett visszaérkezniük.⁵⁶

Abdelkrim Bezzouh ezt annyival egészítette ki, hogy a leírt kötött napirend csak az első évre volt igaz. A többi tanévben már IBUSZ-lakásokban laktak, és ebéd után szabad volt mindenki; ekkor uszoda, futball és más szabadidős elfoglaltságok következtek. Péntekenkéntes gyakorlati oktatás, nyáron pedig egy hónapra kimentek építkezésekre, ahol sokszor együtt iszogattak a munkásokkal. A negyedik év végét érettségi zárta, majd egy további négyhónapos technikusképzés következett:

⁵⁴ Interjú Mokdad Laouesszel, 2024. november 5.

⁵⁵ *Zalai Hírlap* 1980. január 24. 5.

⁵⁶ Interjú Abdelkrim Bezzouh-val, 2024. augusztus 21.

5. kép. A Szolnokon tanuló első algériai osztály, 1979–1983

Forrás: Brahim Fellah tulajdona.

„A vizsga írásbeli, szóbeli és gyakorlati részből állt, egy héten keresztül vizsgáztunk. A gyakorlati részen a diákok segítettek egymásnak, volt, akinek nagyon nehezen ment. Én jó tanuló voltam, nekem könnyű volt, de a leggyengébbeket is átrugdosták. A végén foglaltunk egy étteremben asztalt, és vacsora, étel, ital és tánc. Minden tanárunk ott volt.”⁵⁷

A nagykovácsi Toldi Miklós Élelmiszeripari Szakközépiskolában tanuló algériai diákok 1974. novemberében kezdték meg a szakközépiskola első osztályát.⁵⁸ Prikkel Pál osztályfőnöknek („Monsieur Prikkel”) kellett megoldania a problémákat, ő szoktatta rendszeres tanulásra Barris és Nadir tanulókat is, akiknek nehéznek bizonyultak a szakmai tantárgyak. Nagy segítséget jelentett Kovács Sándorné ápolónő („Apolló Marika”), aki sokszor adott felmentést a testnevelés órákról.⁵⁹ Hegedűs tanár úr megkedveltette a sportokat, különösen az asztaliteniszt; csak egy dologra nem tudta rávenni a diákokat, hogy ne a Fradinak szurkoljanak.⁶⁰ A diákok az 509 fős kollégiumban laktak, ahol filmvetítések és TIT-előadások is színesítették a lakók életét.⁶¹ 1978-ban a Nemzetközi Újságíró Iskola 14 algériai,

⁵⁷ Interjú Abdelkrim Bezzouh-val, 2024. augusztus 21.

⁵⁸ *Nagykovácsi Híradó* 1974. december 5. 1; Interjú Kiss Imrével, 2024. július 18.

⁵⁹ Interjú Kiss Imrével, 2024. július 18.

⁶⁰ *Magyar Nemzet* 1978. augusztus 15. 8.

⁶¹ *Nagykovácsi Híradó* 1976. szeptember 24. 1.

mali és benini hallatója tekintette meg Nagykőrösön a korszerű oktatási módszereket dr. Lénárd Ferenc egyetemi tanár vezetésével.⁶²

Szolnokon a technikus szakma három tanévig tartott a Vízügyi Szakközépiskolában.⁶³ A szolnoki pedagógusok az Industrialexport Vállalattól francia nyelvű tankönyvek megírásra kaptak megbízást az M'Sila városában magyar közreműködéssel épülő vízügyi szakközépiskola részére.⁶⁴ Hét tanár vállalta ezt a feladatot: Kovács Libór, Horváth Jenőné, Rózemberszky Lászlóné, Urbanovszky István, Létai Sándor, Polónyi István és Szekeres János.⁶⁵

A Jászberényben tanulók között többen család mellett tanultak: Rezig Kamel Budapesten megnősült, született is egy kislány,⁶⁶ Ali Remili osztályában is tanult két családos ember. A családok együtt költöztek albérletbe, egy külön IBUSZ-lakásba. Otthon főztek és nevelték a gyermekeiket, nem jártak szórakozni, és a menzán sem ebédeltek.⁶⁷

SZABADIDŐ

A Magyarországon Tanuló Algériai Diákok Egyesülete fogta össze a különböző városokban tanuló egyetemi hallgatókat és szakközépiskolás diákokat.⁶⁸ 1975 februárjában a nagykőrösi művelődési központban kiállítás rendeztek, ahol Benaissa Rachid országos diákelnök beszéde után magyar nótákat énekeltek.⁶⁹ A bajai szakközépiskolában hagyománnyá vált az „Algériai Ünnepség és Kiállítás”, amely jelentősen hozzájárult, hogy a helyiek is megismerjék ezt az egzotikus országot.⁷⁰ Érdekes kezdeményezésnek számított a győri diákok által alapított Nedjma (Csillag) nevű zenei formáció.⁷¹ Két berber diák 1977 őszén a bajai Stop zenekar koncertjén beszállt zenélni bongóval. A mindig jókedvű Khalfi Toufik miután elvégezte a vízügyi technikumot, még egy R-4 Lux buli erejéig visszalátogatott Magyarországra.⁷²

A diákok iskola után szinte minden nap felkeresték a vendéglátóhelyeket. A *Zalai Hírlap*nak így nyilatkoztak: „Majdnem mindennap megyünk uszodába, hétvégén moziba⁷³ vagy az »Arab Presszóba«. Ez a cikk szerint a „Pontház

⁶² *Nagykőrösi Híradó* 1978. május 18. 1.

⁶³ *Szolnok Megyei Néplap* 1986. december 16. 5.

⁶⁴ *Népszabadság* 1984. november 2. 5.

⁶⁵ *Szolnok Megyei Néplap* 1986. december 16. 5.

⁶⁶ *Szolnok Megyei Néplap* 1972. november 17. 7.

⁶⁷ Interjú Remili Alival, 2024. augusztus 23.

⁶⁸ *Békés Megyei Népiújság* 1972. június 6. 2; *Békés Megyei Népiújság* 1974. május 10. 3.

⁶⁹ *Nagykőrösi Híradó* 1975. február 25. 1.

⁷⁰ *Bács-Kiskun Megyei Népiújság* 1981. november 10. 3.

⁷¹ *Pest Megyei Hírlap* 1978. április 25. 8.

⁷² Interjú Kelle Lászlóval, 2024. augusztus 27.

⁷³ Inkább csak az új nyugati filmek premierjét látogatták, a korszak szovjet filmjei nem érdekeltek senkit. Interjú Abdelkrim Bezzouh-val, 2024. augusztus 21.

6. kép. Iskola után egy presszóban

Forrás: Brahim Fellah tulajdona.

Presszó” nevű helyet jelentette, amely a Kossuth Lajos utcában a postával szemben működött.”⁷⁴

A pincérek örültek, ha jöttek, mert sok pénzt költöttek. Az Alsó Erdőben és a Tulipán Presszóban esténként élőzenére lehetett mulatni. Zalaegerszegen jártak még a Véndiófa kocsmába, az Arany Bárány Szállodába – ahol rendszeresen diszkó volt –, illetve a Napfény Étterembe.

„A ZÁÉV Fialat Építők Klubjába is sokat lejártak. Ott laktak az akkori ZÁÉV munkásszállón, ami most az Adóhivatal épülete. Az algériai diákok jófejek voltak, és jól táncoltak. Minden este le lehetett menni munkaidő után 17 órától. Filmklub, játékos vetélkedők, kötetlen beszélgető estek, és művészek előadói estjei adták a programot. Csütörtökönként zenés-táncos est, ahol mindig élő zene volt. Barátságok, házasságok is születtek az ide járó fiatalok találkozóiból.”⁷⁵

A sport sem maradt ki az életükből, uszodába rendszeresen jártak, hétvégénként szurkoltak a helyi ZTE-nek. Voltak, akik kézilabdáztak, a foci pedig mindannyiuk vérében volt.⁷⁶

„Saját kispályás focicsapatot alapítottunk »Algériai csapat« néven. Amikor játszottunk, sokan nézték, és mindig azt mondták a más csapatok szurkolói, hogy most

⁷⁴ *Zalai Hírlap* 1980. január 24. 5; Interjú Abdelkrim Bezzouh-val, 2024. augusztus 21.

⁷⁵ Interjú Nagy Katalinnal, 2024. november 5.

⁷⁶ Interjú Abdelkrim Bezzouh-val, 2024. augusztus 21.

7. kép. A Zalaegerszegi tanuló diákok május elsejei felvonuláson

Forrás: Abdelkrim Bezzouh tulajdona.

Algéria ellen játszunk. Amikor nemzeti ünnep volt mindig Budapesten országos algériai focibajnokságot rendeztek, amelyen a mi csapatunk is játszott.⁷⁷

Május elsején az algériai diákok is felvonulhattak saját nemzeti zászlójuk alatt.⁷⁸ A *Zalai Hírlap* riportja szerint mindannyian nagyon jól érezték magukat a felvonuláson, a magyar emberek kedvesek velük és sokat segítenek.⁷⁹

Győrben szabadidejüket éttermekben vagy bárókban töltötték; délutánonként a tereken is üldögéltek, vagy kézilabda meccsre jártak.⁸⁰ Kedvenc helyük a Kristály Étterem volt, de a Jereván Diszkót is látogatták.⁸¹ Szolnokon Brahim Fellah emlékei szerint a következő helyekre jártak:

„Törzshelyünk a Ságvári körúton (mai Szapáry utca) működő vendéglátóhely, a Tünde Cukrászda volt, ahol általában iskola után 21 óráig beszélgettünk, tortát ettünk, habos kávét vagy sört ittunk. Bulizásra inkább a hétvégén jutott idő, diszkóba az Arany Lakatba vagy az elegáns Pelikán Szálló bájrájába, de néha Kecskemétre is ájtunk.”⁸²

⁷⁷ Interjú Remili Alival, 2024. augusztus 23.

⁷⁸ *Zalai Hírlap* 1983. május 2. 1.

⁷⁹ *Zalai Hírlap* 1980. január 24. 5.

⁸⁰ Interjú Boudjellouha Elhadival, 2024. augusztus 21.

⁸¹ Interjú Gábrriel Ferencsel, 2024. április 15.

⁸² Interjú Brahim Fellahhal, 2024. augusztus 23.

8. kép. A Jászberényben tanuló diákok budapesti kiránduláson

Forrás: Bencsik Ferenc tulajdona.

A Tünde Cukrásza egykori felszolgálója így emlékszik az algériai diákokra:

„Iskola után szinte minden nap itt voltak, és kb. 21 óráig itt üldögéltek, beszélgettek. Meggyes Márka üdítőt ittak, ez volt a kedvencük. Ami feltűnő volt, hogy nagyon sokszor napszemüveget hordtak. Örültünk, hogy jöttek, mert mindig jó borralalót kaptunk tőlük. Általában rendes vendégek voltak, sosem balhéztak. Az egyikőjüknek nagyon tetszettem, és próbált is udvarolni. Jamin volt a neve, még megvannak az Algériából küldött levelei. Az egyikben például egy szablyától megsebzett szívből csöpög a vér. Ha jól tudom, egy Olga nevű kolléganőmmel is barátkozott, de ő a másik műszakban dolgozott.”⁸³

Remili Ali így emlékszik vissza a jászberényi diákévekre:

„Nagy világ volt akkor, a kis Jászberényben! 19 óra után, amikor végeztünk az iskolával, akkor kezdődött csak az élet, a négy-öt presszó minden hétköznap éjfélig nyitva volt. Sokat jártunk a Lehel Étterembe, ahol minden este élőzene volt. A Pannónia Bárban jöttek a csajok, táncoltunk. A Tanítóképzőn is volt hetente diszkó a nagyteremben, az algír fiúknak nagy sikerük volt. Törzshelyünk pedig a Kőhídi Presszó volt; ahol szinte minden nap összejöttünk tanítás után. Színes volt a városban a kulturális élet,

⁸³ Interjú Göblyös Andreával, 2024. november 5.

megtartották az ünnepeket, mi is zenéltünk. Rác István igazgató mindig körbejárta a szórakozóhelyeket, és akit ott talált 22 óra után, azt hazaküldte.”⁸⁴

Az iskolák többször szerveztek kirándulást különböző városokba, például Sopronba, Balatonfüredre vagy Siófokra.⁸⁵

KAPCSOLAT A HELYI LAKOSSÁGGAL

Az algériai diákokkal való együttélésre interjúalanyaim egészen eltérő módon emlékeznek, egyesek szerint nagyon baráti volt a kapcsolat, mások viszont hangsúlyozták, hogy mindennap adódtak különféle konfliktusok. Feltehető, hogy ez a viszonyrendszer településenként is különbözött. Egy nyugdíjas pedagógus így mesélte el első interkulturális élményeit: „Az egyik tanárnő sorbaállásnál véletlenül hozzáért az egyik algériai diákhoz, amit ő kikért magának, hogy hozzá egy nő érjen. A másik érdekesség az volt, amikor a menzán bableves és mákostoszta volt az ebéd. A srácok összeöntötték és úgy ették meg.”⁸⁶

A közös sportolás is felszínre hozhatta a különbségeket, de azok a tanítás során is kiütköztek:

„A Vegyiművek kispályás csapata voltunk. Meghívtuk őket egy barátságos focimeccsre. Nyár volt, 30 fok árnyékban és a gyárunk fekete salakos pályáján játszottunk. Lefújás után mi mentünk a zuhanyzóba, ők pedig, ahogy izzadtan, a salakportól feketén lejöttek a pályáról, átöltöztek utcai ruhába és elköszöntek. Másik zuhanyzót, a vendég csapatét lehetett volna használniuk. Akkor úgy gondoltuk, hogy egyszerűen csak nem tartják szükségesnek a tisztálkodást. Nekem akkor ez nagyon furcsának tűnt.”⁸⁷

„Már 10 óra volt, és azt vettük észre, hogy még egyetlen arab sincs az iskolában, pedig nyolc órára már ott kellett volna lenniük. Elmentünk a szállásukra, és amint beléptünk az ajtón, beigazolódott a gyanúm. Mindenki csak fetrengett az ágyban, hiszen előző este valamelyik szórakozóhelyen mulattak. Nekem kellett kiverni őket az ágyból, és a beparancsolni őket az iskolába.”⁸⁸

„Örület mit műveltek ezek az órán! Mellettünk voltak, de a mi tanárunk előadását alig hallottuk, mert ezek úgy üvöltöztek az órán. Hiába próbálta a pedagógus fegyelmezni őket, csak jobban ordítottak. Néha a mi tanárunk is átment, leteremtette

⁸⁴ Interjú Remili Alival, 2024. augusztus 23.

⁸⁵ Interjú Brahim Fellahhal, 2024. augusztus 23.

⁸⁶ Interjú Kiss Imrével, 2024. július 18.

⁸⁷ Interjú Kankai Istvánval, 2024. augusztus 16.

⁸⁸ Interjú Modla Erzsébettel, 2024. augusztus 15.

9. kép. Szolnokon tanuló diákok az iskola előtt

Forrás: Brahim Fellah tulajdona.

őket, de amint kiment ugyanott folytatták. Magyarul is alig tudtak, a vizsgán csak átrugdosták őket, tiszta komédia volt az egész.”⁸⁹

Zalaegerszegen „[...] a Tulipán Presszó előtt párszor voltak »dolgaink«. Az egyik diák, azt hiszem Nadirnak hívták, valamelyik miniszternek volt a fia. Végül hazahívták.”⁹⁰

Akadtt, aki nem mert velük barátkozni, mert

„19–20 év körüli lehettem, a szüleim úgy neveltek, hogy kerüljem az idegen férfiakat. Szerintem nem mindenki ismerte őket, de mindenki látta, tudta, hogy ők itt tanulnak. Közelebről azok ismerték őket, akik egy iskolába jártak velük, vagy éppen a család lányát hódították. Mi kívülről csak annyit láttunk, hogy kicsit mások, más a színük, de nagyon összetartóak.”⁹¹

A nagykorösi interjúalany tartott a külföldi diákoktól:

„Féltem tőlük, bejártak a Kőrösfába is, de kerültem őket. Volt egy kőrösi csaj, a nevét nem tudom, de valamelyik algériai krapekkal járt. Nem is értettem.”⁹²

⁸⁹ Interjú Szabó Máriával, 2024. július 18.

⁹⁰ Interjú Szilágyi Jánossal, 2024. november 5.

⁹¹ Interjú Szlédi Ilonával, 2024. november 5.

⁹² Interjú Szlédi Ilonával, 2024. november 5.

Sokan renitens diákokként emlékeznek rájuk, akik szívesen szerepeltek, sok pénzt költöttek, és a lányok is kedvelték őket:

„A városban nem szerették őket, mert a »mi vagyunk a pénzes arabok« benyomását keltették. Szinte minden szórakozóhelyen megfordultak: a Kishajóban, a diszkókban és a híres Csaba Szállodában is. A Balassiba viszont nem jártak, mert kiutáltuk onnan őket.”⁹³

Csak havonta érkezett otthonról levél és képeslap, külföldre telefonálni pedig a postáról lehetett, ahol két-három órát váraoztak a nemzetközi kapcsolásra.⁹⁴ Az otthonról való távolság miatt előfordult néha „szervezett megmozdulás” is, a Dimitrov Szakközépiskolában például azért sztrájkoltak, mert nyáron nem akarták hazaengedni őket:

„Mi szeptember helyett csak decemberben kezdtünk, ezért a tanév belecsúszott a nyárba is. Azt mondták, hogy nem mehetünk haza, csak a következő nyáron. Így egy évig nem láthattuk volna a szüleinket. Sztrájkot kezdtünk, egyszerűen nem mentünk be két-három napig. Mikor kijöttek a szállóra, mondtuk, hogy nagy probléma van, mindenkinek honvágya van. Megértették, telefonáltak a minisztériumnak, a TESCO-nak, a nagykövetségnek; végül abban állapodtunk meg, hogy decemberben két hétre hazamehetünk. Küldték is a repülőjegyet. Mindenki sírt, a tanárok is velünk sírtak.”⁹⁵

Az interjúalanyok elbeszéléseiből kitűnik, hogy a fiatalok nyitottsága sok esetben áthidalhatta a kulturális szakadékot:

„Az akkori fiatalok tök jól fogadták őket. Ők tanulni jöttek! Krasznai néni annyira megszerette a későbbi vejét, hogy nem is engedte el, amíg a veje nem lett. Sokszor találkoztam velük. Konfliktus nem volt soha, kedvesek és mosolygósak voltak. Általában egymás közt beszélgettek, és minket soha nem zavartak. Nem igazán barátkoztak a helyeikkel, de mindig vidámak voltak.”⁹⁶

„Mustapha a mai napig nagy haverom! Sokat fociztunk együtt, ha nem jól passzolt, mindig azt mondta: basd meg! Még mostanában is összefutunk a Királyban ebédkor, meg sokszor a városban is.”⁹⁷

⁹³ Interjú Maczák Péterrel, 2024. augusztus 15.

⁹⁴ Interjú Abdelkrim Bezzouh-val, 2024. augusztus 21.

⁹⁵ Interjú Abdelkrim Bezzouh-val, 2024. augusztus 21.

⁹⁶ Interjú Gaálné Szabados Ilmával, 2024. augusztus 17; Interjú Tamási Magdolnával, 2024. november 5.

⁹⁷ Interjú Kankai Istvánnal, 2024. augusztus 16.

Liker Klára 1975-től tanított a békéscsabai Vásárhelyiben, férje jó barátságot ápolt a náluk albérletben lakó Bada Abdelkrimmel. 1980-ban meghívták a tanárnőt és férjét vendégségbe, akik hosszú sivatagi buszutazás során jutottak el az Ourga nevű oázisba. Ő így számolt be a kalandos utazásról:

„Lada Kombival utaztunk egész Nyugat-Európán keresztül a férjemmel. Marseille-ből hajóval utaztunk tovább Algírba. Egyszer egy nagyon entellektüel kinézetű férfi leült mellém a padra, és franciául kérdezte, hogy honnan jöttem. Nagyon sokat tudott Magyarországról, és szinte minden érdekelte. Innen busszal utaztunk tovább az oázisba a sivatagon keresztül. Krimo szívesen kalauzolt minket a környéken, megkóstoltuk a helyi specialitásokat, a felesége – egy újkígyósi lány –, otthon volt a gyerekekkel, és az arab asszonyoknak tanított szabás-varrást.”⁹⁸

A tanárnő érdekes tapasztalatokat szerzett útja során, ami segített neki jobban megérteni a békéscsabai osztály körében előforduló magatartási anomáliákat.⁹⁹ Modla Erzsébetet is meghívták a szolnoki osztály diákjai, az utazás számára is felejtethetetlen volt:

„A diákjaim bemutattak az egész nagycsaládnak. Ami nagyon érdekes volt, hogy éppen azok, akik Magyarországon a legtöbbet buliztak, ittak és cigarettáztak, itt kifejezetten arra kértek, hogy ezeket a történeteket még véletlenül se említsem a szüleiknek.”¹⁰⁰

Az interjúalanyok összességében úgy emlékeznek, hogy az algériaiak alapvetően éltek a maguk világát, de azért előfordultak konfliktusok is. Mások ezzel szemben kiemelték a gyakori verekedéseket:

„Néha tömeges verekedésekre is sor került a helyi fiúkkal, mint a jászberényi Petőfi-szobornál az emlékezetes »algír–magyar háború«. Ilyenkor a rendőrség sok esetben inkább az algériaiak védelmében avatkozott be, hiszen lényeges volt a meglévő jó államközi kapcsolat fenntartása. Előfordultak természetesen garázdaság miatti bírósági perek is, de ezek a legrosszabb esetben is csak kiutasítással végződtek.”¹⁰¹

Egy taxisofőr pedig dulakodott is egyikükkel:

„Éjszaka kocsit akart kérni az egyik a Kossuth téren, de olyan részeg volt, hogy alig állt a lábán. Mondtam, hogy bocs, de így nem, mert összehányasz mindent. Erre ő leköpte a taxi szélvédőjét, akkor én orrba vertem, és visszaült a padra. Városszerte sok volt

⁹⁸ Interjú Liker Klárával, 2024. augusztus 18.

⁹⁹ Interjú Liker Klárával, 2024. augusztus 18.

¹⁰⁰ Interjú Modla Erzsébettel, 2024. augusztus 15.

¹⁰¹ Interjú Holló Istvánnal, 2024. augusztus 16.

a konfliktus a nőket inzultáló algériaiakkal, akik sokszor tárgyként tekintettek rájuk. Az is tény, hogy nagyon ügyesen lótték bele a borotvapengét az ember arcába.”¹⁰²

Algériai interjúalanyaim egyöntetű véleménye szerint ezeket a verekedéseket mindig az alkohol és a lányok miatti féltékenység okozta:

„Csak a diszkóban az alkohol és a lányok miatt voltak verekedések. Más, ha valaki egy olyan országból jön, ahol nem lehet szórakozni, és nem tud lányokkal ismerkedni. Ott van tengerpart, van mozi, és ennyi az összes. Nem volt itt semmi probléma, rasszizmus vagy idegengyűlölet sem, az emberek elfogadtak minket.”¹⁰³

Történt egy súlyos baleset is Jászberényben, amikor Omár, az egyik diák egy 17 éves fiút és három tanítóképzős lányt akart Szolnokra vinni szórakozni. A várost Jásztelek felé elhagyva, a híd után egy teherautó pótkocsija meghibásodott, a sofőr otthagya a járművet, és kihelyezte az elakadásjelző háromszöget. A javítás késett, közben besötétedett, a háromszöget is ellopták.

Interjúalanyom első kézből értesült a balesetről:

„Ekkor érkezett nagy sebességgel Omár gépkocsija, miközben szemből is közlekedett egy másik jármű, melynek erős fényszórója zavarta az észlelést. Mikor észlelte az álló pótkocsit, Omár teljes erővel beletaposott a fékbe, az autó legalább 50 méteres fékutat tett meg, mégis frontálisan ütköztek, és az egyik lány kivételével mindannyian életüket veszítették. A féknyom még több, mint egy évig látható volt. Sokáig egy útmenti kereszt volt a helyszínen.”¹⁰⁴

A kommunista rezsimnek ez a baleset elég kompromittáló lett volna, ezért kerülve a nyilvánosságot, mindössze egy négyesoros újsághírrrel elintézték az ügyet. Arra hivatkoztak, hogy Omár részegen vezetett, és ez okozta a balesetet.¹⁰⁵

* * *

A TESCO által koordinált tízéves képzési ciklus teljesítette a rábízott feladatot, és jelentősen hozzájárult az algériai szakemberek képzettségének növeléséhez, illetve Magyarország algériai presztízsének erősítéséhez. A külföldi diákok többéves jelenléte egy-egy vidéki településen hozzájárult a mikrotársadalmak interkulturális dimenziójához, de természetesen kisebb-nagyobb helyi feszültségeket is gerjesztett. Az ellentétek alapja a legtöbb esetben a vásárlóerő különbözőségében és az ebből fakadó irigységben nyilvánult meg. A diákok extravagánsnak tartott életstílusa egyben érzékeltette, hogy a hétköznapi emberek számára melyek voltak a korszak nehezen hozzáférhető, és ezért státusszimbólumnak is tartott

¹⁰² Interjú Szilágyi Jánossal, 2024. november 5.

¹⁰³ Interjú Abdelkrim Bezzouh-val, 2024. augusztus 21.; Interjú Remili Alival, 2024. augusztus 23.

¹⁰⁴ Interjú Holló Istvánnal, 2024. augusztus 14.

¹⁰⁵ Interjú Holló Istvánnal, 2024. augusztus 14.

árucikkei (pl. márkás ruhák és parfümök, nyugati autók, féktelen szórakozás, korlátlan nyugati utazás lehetősége stb.) A konfliktusok mértéke településenként ugyan különbözött, de általánosan elmondható, hogy szinte mindenhol megtörténtek a lakosság számára értelmezhetetlen jelenségek, melyek főképp az eltérő kultúrából és szocializációból fakadtak.

A kapcsolati tőke megléte – a minisztériumban dolgozó rokon, a befolyásos ismerős vagy a jó kapcsolat a vezetőkkel – nagyban meghatározta, hogy az ösztöndíjak kinek voltak hozzáférhetőek. Ez az otthonról hozott „kiválasztottságtudat” feltehetően Magyarországon újabb dimenziókkal gazdagodhatott, amely a diákok egy részénél a helyi társadalom irigységére adott válaszreakcióként sajátos „mi vagyunk a menő algírok” mentalitás kialakulásához vezethetett.

Ez az életforma akkoriban csak egy nagyon szűk réteg számára volt elérhető. Így világos, hogy a helyi társadalom egy részének szemében irigységet szült, hiszen úgy érezhették, hogy az állam elárulta őket, amikor idegenek számára lehetővé teszi a „nyugati életstílust”, amely iránti sóvárgás látenszen ott lappangott a magyar társadalomban. Ezzel a rendszer végső soron azt is sugalmazhatta, hogy mégis létezik egy minőségibb élet, de ez az átlagembernek szinte elérhetetlen, vagy ha mégis, ahhoz egy egészen sajátos helyzetre van szükség. A további kutatást megnehezíti az írott források csekély száma, illetve feltáratlansága. Ezek hiányában viszont nehéz rekonstruálni az algériai diákok Magyarországon töltött éveit. A tanulmány elkészítésének tanulsága, hogy szükség lenne további mélyinterjúkra, és a technikumokban előforduló relikviák összegyűjtésére, hogy sikerüljön feltérképezni a lappangó forrásokat és a potenciális adatközlőket.

FORRÁSOK

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (MNL OL)

XXIX.G.21.a TESCO Nemzetközi Műszaki Tudományos Együttműködési Iroda iratai, 1962–2016.

67. cs. Algéria, 1967–1975.

68. cs. Algéria, 1976–1990.

M-KS 288-32-a MSZMP KB Külügyi Osztálya iratai, 1956–1989.

19. ő. e. Algéria, 1982.

Bács-Kiskun Megyei Népiújság, 1981.

Békés Megyei Népiújság, 1972, 1974.

Dunántúli Napló, 1970–1971.

Magyar Hírlap, 1975.

Magyar Nemzet, 1978.

Népszabadság, 1980, 1984.

Nagykőrösi Híradó, 1974–1976, 1978.

Pest Megyei Hírlap, 1974, 1978.
Szolnok Megyei Néplap, 1972, 1973, 1976, 1986.
Zalai Hírlap, 1980, 1983–1984.

Beghdadi Badreddine fényképgyűjteménye.
 Bencsik Ferenc fényképgyűjteménye.
 Brahim Fellah tárgyi emlékei és fényképgyűjteménye.

A szerző által készített interjúk, a szerző birtokában:
 Interjú Abdelkrim Bezzouh-val, 2024. augusztus 21.
 Interjú Bencsik Ferencsel, 2024. július 8.
 Interjú Boudjellouha Elhadival, 2024. augusztus 21.
 Interjú Brahim Fellahhal, 2024. augusztus 23.
 Interjú Gaálné Szabados Ilmával, 2024. augusztus 17.
 Interjú Gábrriel Ferencsel, 2024. április 15.
 Interjú Göblyös Andreával, 2024. november 5.
 Interjú Holló Istvánval, 2024. augusztus 16.
 Interjú Kankai Istvánval, 2024. augusztus 16.
 Interjú Kelle Lászlóval, 2024. augusztus 27.
 Interjú Kiss Imrével, 2024. július 18.
 Interjú Liker Klárával, 2024. augusztus 18.
 Interjú Maczák Péterrel, 2024. augusztus 15.
 Interjú Modla Erzsébettel, 2024. augusztus 15.
 Interjú Mojzes Mártával, 2024. augusztus 27.
 Interjú Mokdad Laouesszel, 2024. november 5.
 Interjú Nagy Katalinnal, 2024. november 5.
 Interjú Remili Alival, 2024. augusztus 23.
 Interjú Szabó Jánossal, 2024. július 19.
 Interjú Szabó Máriával, 2024. július 19.
 Interjú Szilágyi Jánossal, 2024. november 5.
 Interjú Szlédi Ilonával, 2024. november 5.
 Interjú Szűts Jánossal, 2024. augusztus 17.
 Interjú Tamási Magdolnával, 2024. november 5.

HIVATKOZOTT IRODALOM

Apor Péter 2017: Szocialista migráció, posztkolonializmus és szolidaritás: Magyarország és az Európán kívüli migráció. *antro-pólus* (2.) 2. 26-44.
 Békés Csaba 2019: *Enyhülés és emancipáció. Magyarország, a szovjet blokk és a nemzetközi politika, 1944–1991*. Budapest.
 Bognár József 1968: *Gazdasági kapcsolataink távlatai a fejlődő országokkal*. Budapest.
 Bognár József 1969: *Prioritások a tudományos kutatás és a tudomány alkalmazása terén a gazdasági fejlődésben*. Budapest.

- Kemenes Egon 1968: *Tudomány és gazdasági fejlődés Afrikában*. Budapest.
- Nagy Georgina 2016: *A független Algéria első évtizede és a magyar kapcsolat, 1962–1971*. (PhD-disszertáció.) Szegedi Tudományegyetem, Szeged.
- Mark, James – Apor, Péter 2018: Socialism Goes Global: Decolonisation and the Making of a New Culture of Internationalism in Socialist Hungary 1956–1989. *The Journal of Modern History* (87.) 4. 852–891. <https://doi.org/10.1086/683608>
- Orosz Árpád 1978: *Gazdasági kapcsolataink a fejlődő országokkal*. Budapest.
- Szentes Tamás 1967: *Az ún. gazdasági elmaradottság okai, ismérvei és nemzetközi aspektusa*. Budapest.
- Tarrósy, István – Morenth, Péter 2013: Global Opening for Hungary: A New Beginning for Hungarian Africa Policy? *African Studies Quarterly* (14.) 1–2. 77–96.
- Valuch Tibor 2020: *Mindennapi történeteink. Válogatott társadalomtörténeti tanulmányok*. Pécs.
- Várkonyi Tibor 1964: *Algéria*. Budapest.